

Nr 36.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående fortsätta åtgärder för främjande av sparsamhet bland skolungdomen; given Stockholms slott den 24 januari 1930.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Th. Borell.

Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 24 januari 1930.

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden LÜBECK, BESKOW, LUNDBERG, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG, LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON, DAHL.

Departementschefen, statsrådet Borell anför:

Med anledning av Kungl. Maj:ts på grundval av generalpoststyrelsens förslag till 1928 års riksdag avlåtna proposition nr 241 medgav riksdagen (skrivelse nr 207), att generalpoststyrelsen för främjande av sparsamhet finge, intill ett belopp av 50,000 kronor och i övrigt i den omfattning Kungl. Maj:t bestämde, av postmedel till skolungdom i riket utdela mindre penningbelopp insatta å motböcker med postsparbanken, dock högst två kronor å varje bok.

Bihang till riksdagens protokoll 1930. I saml. 28 häft. (Nr 36.)

152 30

Sedan generalpoststyrelsen till Kungl. Maj:t inkommit med förslag till de åtgärder, som i anslutning till riksdagens beslut kunde under år 1928 anses erforderliga, bemyndigades styrelsen genom Kungl. Maj:ts brev den 31 augusti 1928 att bedriva utdelningen av postsparbanksböcker i huvudsaklig överensstämmelse med i styrelsens förslag angivna grunder.

I skrivelse den 21 december 1928 hemställde generalpoststyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå 1929 års riksdag medgiva, att styrelsen finge i enahanda syfte och med samma begränsningar, som år 1928 beslutits, av postmedel till skolungdomen i riket utdela penningbelopp insatta å motböcker med postsparbanken, ävensom bemyndiga Kungl. Maj:t att för framtiden i förekommande fall besluta rörande anslag för ifrågavarande ändamål.

Styrelsens förslag föranledde frågans upptagande i proposition den 15 februari 1929, nr 125. Vid ärendets anmälan gjorde jag till statsrådsprotokollet vissa uttalanden rörande formerna för bedrivande av postsparbankens skolsparkasserörelse. Sålunda förutsattes bland annat, att postsparbankens ifrågavarande verksamhet skulle begränsas till områden, vilka ej kunde betraktas såsom egentligt verksamhetsområde för en ortssparbank, som genom positiva åtgärder ådagalagt intresse för skolsparrörelsens främjande. I den mån ortsbanken utvidgade sin ifrågavarande verksamhet, borde postsparbanken få träda tillbaka för denna.

Riksdagen — som även hade att behandla vissa motionsvis väckta förslag i ämnet — biföll (skrivelse nr 143) det i propositionen framförda förslaget men uttalade samtidigt, att den för sin del funne olämpligt att kringskära skolsparkasserörelsen genom sådana mot postsparbanken ensidigt riktade direktiv, som i propositionen ifrågasatts. Riksdagen, som icke kunde finna, att postsparbanksledningen frångått de allmänna riktlinjer, som vid 1928 års riksdag uppdragits för ifrågavarande verksamhet, hölle i likhet med motionärerna före, att det borde ankomma på de lokala folkskolemyndigheterna att fritt välja det organ för skolspilverksamheten, som med hänsyn till ortsförhållandena kunde finnas mest ändamålsenligt.

Genom brev den 10 maj 1929 bemyndigade Kungl. Maj:t därefter generalpoststyrelsen att för främjande av sparsamhet använda ett belopp av högst 50,000 kronor av postmedel för utdelning till skolungdom i riket av penningbelopp, insatta å motböcker med postsparbanken, dock högst två kronor å varje bok.

I skrivelse den 28 december 1929 har *generalpoststyrelsen* gjort framställning om medgivande att för fortsatt utdelning åt skolungdom av penningbelopp insatta å motböcker med postsparbanken använda ytterligare medel. Därvid har styrelsen till en början beträffande de åtgärder, som vidtagits med anledning av 1929 års riksdags beslut i ämnet, lämnat i huvudsak följande redogörelse:

Vid planläggandet av den medgivna nya utdelningen ansåg postsparbanksledningen denna böra i första hand omfatta de skolor, som innefattats i 1928 års utdelning och beträffande vilka man alltså, i den mån lärarpersonalen intresserats att medverka till en fortlöpande och ordnad skolspar-

verksamhet, kunde vänta att sagda verksamhet till motsvarighet med förhållandena inom av enskilda sparbanker understödd skolsparverksamhet organiserats i hopp om fortsatt bistånd från postsparbanken. I likhet med vad som skett år 1928 borde även 1929 års utdelning av postsparbanksböcker huvudsakligen avse barn, som under utdelningsåret blivit nyinskrivna till skolgång. Det utdelade beloppet borde vidare, såsom tidigare varit fallet, utgöra 2 kronor å varje postsparbanksbok, vilket belopp ej finge uttagas förrän tidigast det år vederbörande barn fyllde 16 år. För inhämtande av de lokala skolmyndigheternas mening rörande lämpligheten av en fortsatt utdelning utsände postsparbanken under sommaren cirkulärskrivelser med förfrågan i ämnet till skolrådsordförandena i de skoldistrikt, som berörts av den tidigare utdelningen. Ordförandenas svar borde innehålla besked, huruvida fortsatt utdelning av postsparbanksböcker ansåges böra ske eller icke. I förekommande fall borde dessutom uppgivas, inom vilka skolor i respektive distrikt utdelning ansåges böra äga rum. Sedan svar ingått från skolrådsmyndigheterna, tillskrevos lärarna i de sålunda uppgivna skolorna med anhållan att de benäget ville lämna sin medverkan i saken, i första hand genom översändande av namnuppgifter för respektive barn samt därefter genom överlämnande till barnen av de för dem utfärdade postsparbanksböckerna. Utdelningen var avsedd att hinna avslutas under loppet av skolornas hösttermin. Såväl skolrådsordförande som lärare ställde sig, liksom tidigare varit fallet, mycket förstående till postsparbankens hemställan och översände beredvilligt önskade upplysningar.

Det visade sig småningom, att de på nu angivna sätt mottagna anmälningarna icke omfattade tillräckligt många barn, för att hela det till förfogande ställda anslaget skulle behöva tagas i anspråk. På grund av att skolformer med intagning av barn i skolorna endast vartannat år och då under år med jämna årtal (1928, 1930 o. s. v.) råda på många håll i landet, kommo anmälningar att saknas från ett mycket stort antal skolor, som varit delaktiga i 1928 års utdelning. Genom utvidgad verksamhet från de enskilda sparbankernas sida hade dessutom i vissa fall skoldistrikt eller skolor, som tidigare erhållit postsparbanksböcker, övergått till att för sin skolsparverksamhet anlita enskilda sparbanker, vilka ofta till barnen utdelade icke obetydligt större belopp än postsparbanken. Vid sådant förhållande ansåg sig postsparbanksledningen böra utsträcka utdelningen till att avse även andra skoldistrikt än de redan tillskrivna. Banken hade ju, såsom meddelats i generalpoststyrelsens skrivelse till Kungl. Maj:t den 21 december 1928 ifråga om anslag för denna nya utdelning, år 1928 måst avvisa ett antal sent inkomna anmälningar till den då skedda utdelningen. Dessa anmälningar härrörde från ett flertal skolor och omfattade ett förhållandevis mycket stort antal barn. Givetvis borde dessa skolor i första hand komma i åtanke vid den utsträckning av 1929 års utdelning utöver postsparbankens första plan, som, enligt vad nyss anförts, visat sig kunna ske. I överensstämmelse härmed utsändes i slutet av hösten nya cirkulärförfrågningar till skolrådsordförande i skoldistrikt, omfattande sistberörda skolor. Alla sådana distrikt kunde icke medtagas, utan företrädesvis utvaldes sådana, där man hade anledning tro att behovet av postsparbankens främjande av skolsparverksamheten vore störst. Resultatet av denna hänvändelse blev det väntade, i det att många nya anmälningar ingingo. Det ligger i sakens natur, att man icke kunde göra så noggranna förhandsberäkningar, att det icke riskerades, att även denna gång ett större antal anmälningar inginge än som kunde av postsparbanken åtgärdas. Icke heller kunde man lämpligen uppskjuta den fortsatta utdelningen under någon längre tid för att först sedan anmälningarna ingått göra ett eventuellt nödvändigt urval bland dessa. Tiden var långt

framskriden, och lärarna voro angelägna att kunna fördela böckerna bland barnen, innan julferierna vidtogo. Under dessa skulle det i många fall vara mycket svårt att komma i förbindelse med skolorna. Postsparbanken åtgärdade därför anmälningarna, allteftersom de ingingo, och på detta sätt hade vid julhelgens inträde utdelats 25,000 postsparbanksböcker, envar med ett insatt belopp av 2 kronor. Hela det tillgängliga anslaget, 50,000 kronor, hade alltså vid denna tidpunkt disponerats.

Angående behovet av ytterligare åtgärder i förevarande syfte yttrar styrelsen härefter bland annat:

Efter utdelandet av det senast medgivna beloppet hava emellertid ingått ytterligare anmälningar, omfattande omkring 2,000 barn. Ännu ingå enstaka anmälningslistor. Dessa skulle således icke kunna åtgärdas. Detta förhållande måste anses så mycket mera beklagligt, som det stora flertalet rör skolor eller barn, beträffande vilka postsparbanken ansett sig kunna bestämt ställa i utsikt att utdelning skulle ske. En grupp på flera hundra barn utgöres av nomadbarn, vilka av nomadskolinspektören varmt förordats att komma i åtanke vid postsparbankens utdelning. Svårigheten att få in erforderliga uppgifter beträffande dessa barn har gjort, att de ej kunnat medtagas vid den hittills verkställda utdelningen. Trots inspektörens stora intresse för saken har han ej förrän kort före årsskiftet kunnat förse postsparbanken med nödiga uppgifter. En annan stor grupp omfattar barn vid samtliga folkskolor i en medelstor stad, från vilka anmälningar ingått redan till 1928 års utdelning men även då så sent, att de måst avvisas. I år hade folkskolinspektören i staden erhållit postsparbankens besked, att utdelning kunde ske, därest anmälningslistor insändes. Enär därmed dröjde och man icke med bestämdhet visste, huruvida anmälningar vore att emotse, kunde icke gärna några postsparbanksböcker reserveras för dessa skolors räkning. Såsom redan framhållits måste emellertid ett uteslutande även denna gång av de sent inkomna anmälningarna anses vara mycket beklagligt. Det är därför generalpoststyrelsens livliga förhoppning, att postsparbanken måtte sättas i tillfälle åtgärda dessa anmälningar i samband med att nytt anslag för skolspårverksamhetens bedrivande ställes till styrelsens förfogande för år 1930.

I generalpoststyrelsens förut återopade skrivelse den 21 december 1928 anförde styrelsen, att den dittills vunna erfarenheten av postsparbankens skolspårverksamhet ingåve de bästa förhoppningar på ett bestående och värdefullt resultat för framtiden. Givetvis vore det dock, uttalade styrelsen, då ännu för tidigt att därutinnan fälla något bestämt omdöme. Möjlighet därtill förefunnes helt naturligt först efter en längre tid. Generalpoststyrelsen kan givetvis icke heller nu, sedan ytterligare blott ett år förflutit, göra något mera detaljerat uttalande i denna sak. De första gången d. v. s. i slutet av år 1928 utdelade postsparbanksböckerna hava hittills icke varit i bruk under längre tid än ett år. Man kan icke gärna vänta sig att å dessa böcker, tillhörande barn i oftast fattiga hem (postsparbankens verksamhet omfattar ju företrädesvis trakter, där enskilda banker tydligen icke funnit med sin fördel förenligt att upptaga verksamhet), skola under endast ett år hava skett insättningar till större belopp. Enär å postsparbanksbok icke får insättas mindre belopp än en krona, måste dessutom i regel varje insättning å boken föregås av beloppets uppsamling i sparbössa, vare sig detta sker i hemmet eller skolan. Vid sådant förhållande måste generalpoststyrelsen anse det såsom ett utmärkt gott resultat, att å ifrågavarande böcker, enligt vad ett överslag givit vid handen, för närvarande inestår

(exklusive ränta) ett sammanlagt belopp av i runt tal 150,000 kronor. Härav hava alltså barnen själva på ett enda år bidragit med omkring 100,000 kronor, vilket vida överträffar vad man trodde sig kunna räkna med vid starten.

Utdelningen avser ju att giva en impuls icke enbart till fortsatt sparande utan även till viss organiserad skolspårverksamhet. Man hoppas därvidlag på lärarpersonalens frivilliga medverkan, en förhoppning, som icke heller kommit på skam. Det är emellertid tydligt, att det tager sin tid, innan denna frivilligt bedrivna verksamhet blir såväl mera allmän som mera effektiv. Redan nu hava emellertid lärarna visat ett mycket stort intresse för denna sak. Sålunda har postspårbanken hittills varit i tillfälle att till omkring 600 skolor utlämna i runt tal 900 s. k. skolspårböcker, avsedda för uppsamling av barnens sparmedel, vilka sedermera genom lärarnas försorg insättas å postspårbanksböcker. Banken har även mottagit ett stort antal skrivelser från skolråd, lärare och lärarinnor, vari dessa uttryckt sin stora tillfredsställelse med postspårbankens verksamhet samt uttalat sin beredvillighet att på olika sätt arbeta för spårverksamheten bland barnen. Det är givetvis att vänta, att lärarpersonalens bistånd ifråga om en organiserad och permanent skolspårverksamhet skall lämnas i allt större omfattning ju flera skolklasser, som bliva tilldelade postspårbanksböcker.

Med hänsyn till vad nu anförts är det generalpoststyrelsens bestämda uppfattning såväl att postspårbankens utdelning av postspårbanksböcker till skolbarn hittills varit till det gagn för spårverksamheten, som man därmed avsett, som även att denna verksamhet bör framgent och tillsvidare bedrivas. Att nu avbryta densamma vore att sluta ett arbete, som endast hunnit påbörjas, och rörande vars resultat man har rätt att hysa de bästa förhoppningar. Ett avbrott i denna verksamhet skulle utan tvivel ådraga postspårbanken mycket och, enligt styrelsens förmenande, välgrundat klander från skolor, där man redan uppbyggt en målmedvetet planlagd skolspårverksamhet i förlitande på postspårbankens stöd.

På grund av det sålunda anförda har generalpoststyrelsen icke blott funnit synnerligen angeläget, att anslag för fortsatt skolspårverksamhet ställes till styrelsens förfogande för år 1930, utan även ansett detta anslag böra något höjas utöver det belopp, som tidigare för varje gång medgivits för ändamålet. I sistberörda avseende har styrelsen anført följande:

I sin skrivelse den 21 december 1928 ifråga om anslag för år 1929 anförde generalpoststyrelsen, att det tidigare anvisade anslaget av 50,000 kronor visat sig i viss mån otillräckligt att medgiva utdelning av postspårbanksböcker till alla barn, som med beaktande av den för utdelningen fastställda planen kunde hava ifrågakommit. Styrelsen ville emellertid icke ifrågasätta någon höjning av anslaget för år 1929. Genom erforderliga dispositioner vid införskaffandet av de nya anmälningarna bleve det — ansåg styrelsen — möjligt undvika nödvändigheten att avböja vissa anmälningar enbart på grund av bristande anslagsmedel. All försiktighet vid utdelningens planläggning till trots har det emellertid — såsom i det föregående anförts — icke kunnat undgås, att även den senaste utdelningen av postspårbanksböcker medfört ett överskott på anmälningar. Det torde ock på goda grunder kunna antagas, att svårigheten att begränsa utdelningen kommer att bliva större år för år. Postspårbankens skolspårverksamhet börjar nu bliva så allmänt bekant, att anmälningar om anslutning därtill från skoldistrikt och skolor i ganska stor utsträckning insändas utan föregående förfrågan från postspårbanken. Att göra en uppdelning av anmälningarna efter det större eller mindre behov, som kan föreligga, är icke möjligt. Vid 1929 års

utdelning anhöll postsparbanken hos skolrådsordförandena, att dessa vid insändandet av uppgifter å till utdelning lämpliga skolor skulle om möjligt särskilja skolorna efter de eventuellt olika utdelningsbehoven. Denna anhållan ledde icke till något praktiskt användbart resultat, och från många håll förklarade man uttryckligen, att det vore olämpligt och omöjligt göra någon uppdelning av skolorna. Alla ansågos och borde vara lika berättigade. För varje förnyad utdelning måste det ovillkorligen också te sig allt mera egendomligt, att icke varje skola, som uppfyller betingelserna för delaktighet i utdelningen och som därom uttrycker önskemål, skall kunna bliva delaktig därav. Det är ju här fråga om en verksamhet, som bedrivs av statens egen sparbank medelst av statsmakterna anvisat anslag. En uteslutande rent mekanisk begränsning av ansökningarna — och någon annan är icke gärna tänkbar — kan tydligen också giva till resultat, att av två närgränsande skolor barnen vid den ena få men barnen i den andra icke erhålla några postsparbanksböcker, beroende på tiden för ansökningarnas insändande, barnens antal under olika år m. m.

Utom det allmänna skäl för en ökning av anslaget till postsparbankens skolspårverksamhet under år 1930, som i det föregående utvecklats, tala härför de båda förut berörda omständigheterna: antalet nyinskrivna barn blir större under år 1930 än det varit under år 1929 (beroende på nyinskrivning på många håll endast vartannat år), och vissa till årets utdelning sent ingångna och därför ej beaktade anmälningar (av bland andra nomadbarn) äro av natur, att det synes nödvändigt kunna i stället åtgärda dem under år 1930. Även om — såsom generalpoststyrelsen anser lämpligt — hittills tillämpade allmänna principer för ifrågavarande anslags användning böra gälla även vid en förnyad utdelning och denna alltså bör ske företrädesvis till de barn, som komma att under år 1930 nyinskrivas, torde hinder icke få anses möta, att postsparbanken undantagsvis låter utdela postsparbanksböcker även till andra barn.

Därest nytt anslag för nu ifrågavarande verksamhet komme att sådant medgiva, vore det fördenskill generalpoststyrelsens avsikt att snarast ske kunde åtgärda även förenämnda anmälningar.

Med beaktande av alla nu anförda omständigheter håller generalpoststyrelsen före, att nu ifrågavarande anslag bör för år 1930 höjas med 10,000 kronor, d. v. s. utgå med 60,000 kronor.

I detta sammanhang har generalpoststyrelsen slutligen understrukit, att styrelsen vid sitt bedömande av föreliggande behov i ingen mån avsett någon utökning av postsparbankens verksamhet till områden, där skolspårverksamhet bedrivs av enskilda sparbanker. Postsparbanken har, yttrar styrelsen, vid senaste liksom vid nästföregående utdelning av postsparbanksböcker varit angelägen tillse, att denna icke skedde till skolor, där efter vad banken hade sig bekant enskild sparbank bedreve motsvarande verksamhet. I ganska många fall hade det inträffat, att skolrådsordförande anmält vissa skolor för utdelning men att enskild sparbank därefter öppnat verksamhet i sagda skolor, innan postsparbanken hunnit vidtaga åtgärd. Postsparbanken hade vid sådant förhållande givetvis och gärna undandragit sin medverkan även om den formellt sett måhända icke behövt göra detta med hänsyn till 1929 års riksdags beslut. Det syntes emellertid böra alltjämt få bero på den lokala skolmyndigheten att avgöra, med vilken sparinrättning den önskade samarbeta.

Under återopande av det anförda har generalpoststyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att styrelsen för främjande av sparsamhet måtte, intill ett belopp av 60,000 kronor, få av postmedel till skolungdomen i riket utdela mindre penningbelopp insatta å motböcker med postsparbanken, dock högst två kronor å varje bok.

Med anledning av vad generalpoststyrelsen i ärendet anført finner jag mig böra tillstyrka, att på sätt styrelsen föreslagit anslag beviljas för fortsättande även under år 1930 av ifrågavarande verksamhet enligt nu gällande huvudgrunder. Departements-
chefen.

Vad angår storleken av det belopp, som denna gång bör avses för ändamålet, har jag icke funnit anledning till erinran mot styrelsens förslag, enligt vilket nu skulle ställas till förfogande en till 60,000 kronor förhöjd summa.

Jag får således hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att generalpoststyrelsen för fortsatt främjande av sparsamhet må, intill ett belopp av 60,000 kronor och enligt nu gällande huvudgrunder, av postmedel till skolungdom i riket utdela mindre penningbelopp insatta å motböcker med postsparbanken, dock högst två kronor å varje bok.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Waldemar Wiens.
